

ԱՐԱՄ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՀՀ արդարադատության նախարարի
տեղակալի օգնական,
իրավագիտության մագիստրոս

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

Հոդվածը ուսումնասիրում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի կիրառման որոշ առանձնահատկություններ: Համապարփակ վերլուծության են ենթարկվել Հայաստանի Հանրապետությունում քննարկվող ինստիտուտի տեսական և գործնական առկա հիմնախնդիրները, առանձին անդրադարձ է կատարվել վերոնշյալ ինստիտուտի առանձին կոմպոնենտների, մասնավորապես՝ իրավական բնույթը, ինստիտուտի նշանակությունը պատժի նպատակների համատեքստում, ինստիտուտի չկիրառելու հիմքերին ու պայմաններին՝ ելակետ ունենալով գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի և նախկին քրեական օրենսգրքի կարգավորումները, ինչպես նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումներն ու միջազգային փորձը:

Հիմնաբառեր - պատիժ, պատիժը պայմանականորեն չկիրառել, դատարան, դատավճիռ, հանցանք կատարած անձ:

Ներածություն

Աշխարհի շատ երկրներում, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետությունում, կիրառվում են մեծամասամբ ազատագրկյան հետ կապված պատիժներ, ինչը հանգեցնում է բազմաթիվ բացասական հետևանքների՝ սոցիալական կապերի խզում, ընտանիքի նյութական վիճակի վատթարացում, հասարակությանը վերաինտեգրվելու դժվարություն, ռեցիդիվի աճ, դատապարտված անձանց քրեականացում, հանցավոր ենթամշակույթի տարածում և այլն: Ուստի ոչ բոլոր դեպքերում է, որ պատիժը փաստացի կրելիս ապահովվում է պատժի նպատակների իրականացումը: Հենց այս բացասական երևույթներից խուսափելու, ինչպես նաև արդարության, մարդասիրության և պատասխանատվության անհատականացման սկզբունքների իրագործումն ապահովելու նպատակով էլ պայմանավորված է քրեական օրենսդրության մեջ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը ներառելու անհրաժեշտությունը:

Այս ինստիտուտը կարևոր գործիք է հասնելու պատժի նպատակների իրականացմանն առանց դատապարտյալին հասարակությունից փաստացի մեկուսացնելու: Միևնույն ժամանակ դրա չարդարացված կիրառումը կարող է անպատժելիության մթնոլորտ ստեղծել, ինչն անթույլատրելի է:

Քննարկվող ինստիտուտը վաղուց արդյունավետորեն կիրառվում է բազմաթիվ երկրներում՝ ԱՄՆ-ում, Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Շվեյցարիայում, Իսպանիայում և այլուր: Թեև ՀՀ-ում մույնպես պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը բավականին հաճախ է կիրառվում, սակայն չի կարելի չխոսել նրա օրենսդրական թերությունների, բացերի ինչպես նաև իրավակիրառ

պրակտիկայում առաջացող խնդիրների մասին:

Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը վերջին տարիներին իրականացվող դատաիրավական բարեփոխումների համատեքստում, մասնավորապես արդեն ուժի մեջ մտած նոր ՀՀ քրեական օրենսգրքով էական բովանդակային փոփոխությունների է ենթարկվել, ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում տեսական քննարկման առարկա դարձնել նոր ՀՀ քրեական օրենսգրքում առկա կարգավորումները, համեմատաիրավական վերլուծության ենթարկել նախկին օրենսդրական կարգավորման հետ, վեր հանել դրանց առանձնահատկությունները, որոնք կարող են օգտակար լինել օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման ժամանակ: Վերոգրյալը վկայում է սույն աշխատանքի թեմայի արդիականության մասին:

Հետազոտություն.

1. Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի նշանակությունը պատժի նպատակների իրացումն ապահովելու տեսանկյունից

Քրեական իրավունքի տեսության մեջ և պրակտիկայում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի նշանակությունը կախված է պատժի նպատակներին հասնելու հնարավորությունից: Հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ արդարացի պատիժ նշանակելը հասարակության մոտ թողնում է դատաիրակալական, ուղղիչ և կանխարգելող ազդեցություն: Սակայն միշտ չէ, որ պատիժ նշանակելով, կարողանում ենք հասնել պատժի նպատակների իրականացմանը, ուստի, դրա համար օրենքով նախատեսվում է հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ պատժի

www.artadaradutyjournal.com

պայմանականորեն չկիրառելու հնարավորություն: Քննարկվող ինստիտուտի իրավակարգավորումները բխում է, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը պատժի նպատակներին հասնելու հնարավորությունները մեկն է:

Այսպես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի՝ 84-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն. «Եթե դատարանը հանցանք կատարած անձի նկատմամբ կարճաժամկետ ազատազրկման, կարգապահական գույմարտակում պահելու կամ ազատազրկման ձևով պատիժ նշանակելիս հանգում է հետևության, որ պատժի նպատակների իրականացումը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու, ապա կարող է որոշում կայացնել այդ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու մասին»:

Մեջբերված քրեաիրավական դրույթի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պատիժը կարող է պայմանականորեն չկիրառվել, եթե դատարանը հանգում է հետևության, որ պատժի նպատակների իրականացումը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու:

Համաձայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 55-րդ հոդվածի երկրորդ մասի՝ «Պատժի նպատակներն են՝ վերականգնել սոցիալական արդարությունը, վերասոցիալականացնել պատժի ենթարկված անձին և կանխել հանցագործությունները»: Դատարանը պետք է համոզվի, որ կարող է հասնել պատժի հետևյալ նպատակներին, դրանից հետո, միայն, կարող է որոշում կայացնել պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու մասին:

Պատժի նպատակների օրենսդրական ձևակերպման տեսանկյունից անհրաժեշտ է նախ անդրադառնալ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու դեպքում սոցիալական արդարության վերականգնմանը:

Սոցիալական արդարության վերականգնումը հնարավոր է, եթե հանցանք կատարած անձի նկատմամբ նշանակվի այնպիսի պատիժ, որն անհրաժեշտ է ու բավարար նրան ուղղելու և նոր հանցագործությունները կանխելու համար:

Այսպիսով՝ սոցիալական արդարության վերականգնումը՝ որպես պատժի նպատակ, ենթադրում է անձին, հասարակությանը, պետությանը հանցագործությամբ պատճառված վնասի՝ պատժի միջոցով հնարավորինս հատուցում, հանցագործության վտանգավորության և պատժի համապատասխանություն²:

Հետևաբար՝ սոցիալական արդարությունը կարելի է համարել վերականգնված, եթե հանցանք կատարած անձի նկատմամբ նշանակված պատիժն արդարացի լինի:

Հանցանք կատարած անձի նկատմամբ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու դեպքում կարող է տպավորություն ստեղծվել, թե սոցիալական արդարությունը չի վերականգնվում, և անձը հնարավորություն է ստանում խուսափելու պատժից, սակայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի վերլուծությունից ակնհայտ է դառնում, որ դատարանն անձի նկատմամբ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս հաշվի է առնում նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հանգամանքները:

Դրանք են՝
1) անձին մեղսագրվող հանցանքի բնույթն ու վտանգավորությունը,
2) պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները,
3) հանցանք կատարածի անձը,
4) պատճառած վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու պահանջի բացակայությունը կամ այն հատուցած կամ այլ կերպ հարթած լինելու հանգամանքը, եթե հանցագործությամբ վնաս է պատճառվել:

Նման պայմաններում սոցիալական արդարության վերականգնման նպատակը չի խախտվում, քանի որ, օրինակ, եթե դատարանը գտնում է, որ անձի ուղղումը հնարավոր է նաև առանց նշանակված պատիժը կրելու, ապա արդարացի է, որ այդ անձի նկատմամբ պատիժը պայմանականորեն չկիրառվի, և հենց այդ դեպքում կարելի է համարել, որ պատժի՝ սոցիալական արդարության վերականգնման նպատակն իրագործվել է:

Ուստի կարելի է եզրակացնել, որ սոցիալական արդարության վերականգնման նպատակը իրականացվում է դատարանի կողմից արդարացի դատավճիռ կայացնելու միջոցով, այսինքն՝ սկսվում է պատիժ նշանակելու պահից և տևում մինչև դատարանի կողմից սահմանված փորձաշրջանի ավարտը: Իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը վերացնելիս՝ շարունակվում պատիժը փաստացի կրելու ընթացքում:

Ինչպես նշվեց, դատարանը պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս անդրադառնում է մի շարք հանգամանքների, որոնցից մեկը պատճառված վնասի հատուցումն է, սա ուղղակիորեն կապված է գույքային բնույթի հանցագործությունների հետ, որոնց վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանը արտահայտել է իրավական դիրքորոշում՝ կապված գույքային բնույթի հանցագործությունների դեպքում սոցիալական արդարության վերականգնման և պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հարաբերակցության հարցի շուրջ. «(...) Գույքային բնույթի հանցագործություններում սոցիալական արդարության վերականգնումը հնարավոր է ապահովել պատճառված վնասի համարժեք հատուցմամբ և նախքան հանցագործությունը եղած իրադրության հնարավորինս վերականգնմամբ, իսկ քանի դեռ հանցագործությամբ տուժողին պատճառված վնասը չի հատուցվել, խոսք չի կարող լինել սոցիալա-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

կան արդարությունը վերականգնված լինելու մասին: Ուստի հանցանք կատարած անձի նկատմամբ պետք է ընտրվի այնպիսի ներգործության միջոց, որը կապահովի սոցիալական արդարության վերականգնումը, ինչպես նաև հանցավորի ուղղումը և նոր հանցագործությունների կանխումը: (...) Հետևաբար այն դեպքերում, երբ առկա է պատճառված վնաս և այդ վնասը հատուցելու գույքային պահանջ, վնասը վերականգնված չլինելու պարագայում ինքնին նվազում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հավանականությունը (...):

Պատժի հաջորդ նպատակը, որի իրականացումն ապահովվում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս, պատժի ենթարկված անձի վերասոցիալականացումն է:

Դատապարտյալի վերասոցիալականացումն ասելով պետք է հասկանալ հոգեբանամանկավարժական, տնտեսական, բժշկական, իրավաբանական և կազմակերպական միջոցների բարդ համալիր կազմող երկարատև գործընթաց, որն ուղղված է յուրաքանչյուր դատապարտյալի մոտ պատժի կրումից հետո հասարակական կյանքում ընդգրկվելու համար անհրաժեշտ ընդունակությունների և հմտությունների ձևավորմանը: Կրիմինոլոգիական գրականությունում «վերասոցիալականացում» արտահայտությունը կիրառվում է նեղ և լայն առումներով: Նեղ առումով այն քրեական պատիժը կրելուց հետո՝ հետպատժական ժամանակաշրջանում իրականացվող սոցիալական գործընթաց է, երբ իրացվում են անձի որակական փոփոխություններ, հայացքների վերակառուցում, որն արտահայտվում է իրավահպատակ վարքագծում: Լայն առումով վերասոցիալականացումը փաստացի սկսվում է դատապարտյալի ազատագրվման վայր հայտնվելու առաջին օրվանից և շարունակվում պատժի կրման ամբողջ ժամկետի ընթացքում, իսկ պատժի կրման վերջին շրջանում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի կողմից իրականացվում է ավելի ինտենսիվ: Անհրաժեշտ է չանտեսել նաև, որ դատապարտյալներին կարող է տրամադրվել հոգեբանական օգնություն, ընդ որում՝ այլ անձանց կողմից և ոչ քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի: Քննարկվող ինստիտուտի կիրառման դեպքում կարելի է գերծ մնալ այն վնասակար հետևանքներից, որոնք կարող են ի հայտ գալ պատժի իրական կատարման ժամանակ՝ հատկապես ազատագրվման դեպքում և առաջին անգամ հանցանք կատարած անձանց մոտ: Դատապարտյալի նկատմամբ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը կապված չէ շրջակա միջավայրից կտրվելու, աշխատանքը կորցնելու հետ, նրանք իրենց հասարակությունից մեկուսացված չեն զգում, ինչը նպաստում է հասարակական կյանք արագ ինտեգրվելուն: Ուստի անձի վերասոցիալա-

կանացմանն ուղղված միջոցառումներն այս դեպքում ավելի արդյունավետ ազդեցություն են ունենում, և այս առումով պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը լիովին իրականացնում է պատժի վերասոցիալականացման նպատակը:

Հարկ է նաև անդրադառնալ 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված (այսուհետ՝ Նախկին ՀՀ քրեական օրենսգրք) պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հոդվածում տեղ գտած այն դրույթին, որտեղ նշվում էր, որ դատարանը կիրառում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը այն դեպքում, երբ հանգում էր հետևության, որ դատապարտյալի ուղղումը հնարավոր է առանց պատիժ կրելու: Այս դրույթից կարող ենք եզրակացնել, որ նախկին օրենսգրքով պատժի նպատակներից միայն մեկի իրականացումն էր նախատեսված, այնինչ այս ինստիտուտը նախատեսված է պատժի բոլոր նպատակների իրականացման համար և ինքնին այս ինստիտուտի կիրառումը ենթադրում է պատժի բոլոր նպատակների իրականացում: Ուստի, գտնում ենք, որ նախկին կարգավորումը թերի էր, և նոր օրենսգրքում, ինչպես արդեն նշել ենք, պատիժը պայմանականորեն չի կիրառվում այն դեպքում, երբ դատարանը պատիժ նշանակելիս հանգում է հետևության, որ պատժի նպատակների իրականացումը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու: Եվ այս կարգավորումը ավելի ճիշտ է բնութագրում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտը: Նախկինում թեև չէր նշվում պատժի բոլոր նպատակների իրականացման պահանջը, այնուամենայնիվ պրակտիկայում հոդվածը մեկնաբանելիս, դատարանները դիտարկում էին պատժի բոլոր նպատակների իրականացումը, այլ ոչ միայն դատապարտյալի ուղղումը:

Քննարկվող ինստիտուտն ապահովում է նաև պատժի երրորդ, և ինչպես հավաստում են մի շարք գիտնականներ, առավել կարևոր նպատակի՝ հանցագործությունների կանխման (պրևենցիա) իրականացումը:

Հանցագործությունների կանխման նպատակը քրեական իրավունքի տեսության մեջ տարանջատվում է ընդհանուրի և հատուկի՝ կապված այն հանգամանքի հետ, որ դրանք արտացոլում են պատժի հասցեատերերի տարբերությունը. հատուկ կանխումն իրականացվում է դատապարտյալի նկատմամբ, ընդհանուր կանխումը՝ մնացած քաղաքացիների: Բացի այդ, քննարկվող նպատակների իրականացումն ապահովվում է պատժի գործողության մասն, բայց միաժամանակ միմյանցից տարբերվող կառուցակարգերով:

Ն. Ա. Բելյակայի կարծիքով՝ հատուկ կանխման նպատակն իրականացվում է երկու ճանապարհով՝ ա) հանցագործը գրկվում է նոր հանցագործություն կատարելու ֆիզիկական հնարավորությունից կամ սահմանափակվում է նրա՝ նոր

www.artadaradutyjournal.com

հանցանք կատարելու հնարավորությունը, ք) հանցագործն ահաբեկվում է իր կատարածի համար պատժի կիրառման (անխուսափելիության) փաստից¹⁰ :

Իրավաբանական գրականության մեջ կա կարծիք, ըստ որի՝ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու դեպքում ապահովվում է միայն պատժի հատուկ կանխման նպատակը, և որ ընդհանուր կանխման նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է հրաժարվել պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտից¹¹ : Այս առումով կարևորվում է այն հանգամանքը, որ դատարանը, ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 348 -րդ հոդվածի 1-ին մասի կանոններով, դատավճիռ կայացնելիս դատարանը նախ պարզում է, թե ապացուցված են արդյոք մեղադրյալին վերագրվող փաստական հանգամանքները (արարքը), ապացուցված է արդյոք այդ արարքի քրեական հակաիրավականությունը, ապացուցված է արդյոք մեղադրյալի կողմից այդ արարքը կատարելը, ապացուցված է արդյոք մեղադրյալի մեղավորությունը տվյալ արարքը կատարելու մեջ և այս բոլոր հարցերին դրական պատասխան տալուց հետո է անցնում պատժի կրման հարցին:

Նշված *իրավադրույթից բխում է, որ դատարանը, հանցագործի նկատմամբ մեղադրական դատավճիռ կայացնելով և որոշակի պատիժ նշանակելով, արդեն իսկ ներգործում է ոչ միայն հանցանք կատարած անձի, այլև պոտենցիալ հանցագործի և հասարակության մյուս անդամների նկատմամբ (նրանց նկատմամբ, ովքեր ունակ են հասկանալու իրենց գործողությունների բնույթը և ղեկավարելու դրանք)՝ վկայելով այն մասին, որ օրենքը գործում է, և խախտված արդարությունն անպայման կվերականգնվի*: Այս դեպքում կատարված արարքը ոչ թե դադարում է հանցագործություն լինելուց, կամ հասարակությունը փոխում է իր վերաբերմունքը կատարված արարքի պատժելիության վերաբերյալ, այլ պարզապես հանցանք կատարած անձին տրվում է ուղղվելու, օրինապահ քաղաքացի դառնալու և վերաստցիալականացվելու ևս մեկ հնարավորություն: *Պատժի ընդհանուր կանխման նպատակի ապահովման կարևոր խթան է հանդիսանում, որ քաղաքացիները գիտակցեն հանցանքի կատարված լինելու իրողությունը, պատժի անխուսափելիությունը, և այս դեպքում է, որ ապահովվում է պատժի ընդհանուր կանխման նպատակը: Ուստի, ամփոփելով կատարված վերլուծությունը, համակարծիք չենք այն տեսակետի հետ, ըստ որի՝ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու դեպքում ապահովվում է միայն պատժի հատուկ կանխման նպատակը, և որ ընդհանուր կանխման նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է հրաժարվել պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտից:*

Այսպիսով՝ ընդհանրացնելով կատարված վեր-

լուծությունը՝ կարելի է փաստել, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտն ապահովում է պատժի բոլոր նպատակների իրականացումը: Դրա ճիշտ կիրառումը թույլ է տալիս իրագործել ոչ միայն հանցանք կատարած անձի վերաստցիալականացում, այլև սոցիալական արդարության վերականգնման և հանցագործությունների հատուկ և ընդհանուր կանխման նպատակները: Այս ինստիտուտի արդյունավետությունը կախված է ինչպես օրենսդրական կարգավորումից, այնպես էլ պրակտիկայից:

Դատական համակարգի առաջնային խնդիրը պետք է լինի կատարված արարքին համաչափ գնահատական տալը, արդարացի պատիժ նշանակելը, պատիժը պայմանականորեն չկիրառելով նրա վրա պարտականություններ դնելը, իսկ պրոբացիայի ծառայության խնդիրը՝ պատշաճ վերահսկողություն իրականացնելը և անհրաժեշտության դեպքում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը վերացնելու և դատավճռով նշանակված պատիժը կրելու միջնորդություն ներկայացնելը: Միայն այս դեպքում է, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս հնարավոր կլինի ապահովել պատժի նպատակների իրականացումը:

2. Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հիմքն ու պայմանները

Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հիմքերի ու պայմանների հարցը բավականին երկար ժամանակ քննարկվել է քրեական իրավունքի տեսությունում, սակայն այս հարցի կապակցությամբ դեռևս միասնական դիրքորոշում չկա:

Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու առանցքային խնդիրը կապված է դրա հիմնավորման հետ: Ինչպես նշվեց, քրեաիրավական գրականության մեջ չկա մեկ միասնական կարծիք այս ինստիտուտի հիմքերի վերաբերյալ: Մի շարք գիտնականներ արտահայտել են իրենց տեսակետը այս հարցի վերաբերյալ: Այսպես՝ Ա. Ն. Տարասովը նշում է, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու համար հիմք կարող է ծառայել հանցագործության ոչ մեծ հասարակական վտանգավորության և հանցանք կատարած անձին դրականորեն բնութագրող տվյալների միաժամանակյա առկայությունը¹² :

Տ. Յ. Ստրոգանովը այն կարծիքին է, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հիմք է համարվում հաստատված օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հանգամանքների ամբողջությունը, որը վկայում է կատարված հանցանքի հասարակական վտանգավորության, հանցանք կատարած անձի մասին, և որոնց վերլուծությունը դատարանին թույլ է տալիս եզրակացություն անել դատապարտյալի ուղղման հնարավորության մասին առանց պատիժը

փաստացի կրելու¹³:

Վ. Յ. Նեմանեժինը նշում է, որ այս ինստիտուտի կիրառման միակ հիմքը դատարանի հետևությունն է առ այն, որ անձի ուղղումը հնարավոր է առանց պատժի իրական կրման:

Գ. Լ. Ջեյնսոնը և Յ. Մ. Տկաչևսկին առավել հաջող են սահմանում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հիմքերը՝ որպես փաստացի հանգամանքների ամբողջականություն, որոնք անհրաժեշտ և բավարար են դատարանի եզրակացության համար պատժի նպատակներին հասնելու վերաբերյալ առանց պատիժի փաստացի կրելու¹⁴:

Մ. Ա. Շնեյդերը կարծում է, որ այս ինստիտուտի կիրառման համար անհրաժեշտ են որոշակի կոնկրետ և հատուկ մեղմացնող հանգամանքներ: Իսկ Մ. Դ. Շարգորոդսկիյը, ընդհակառակը, պնդում է, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու համար չեն պահանջվում որոշակի հատուկ մեղմացնող հանգամանքներ, այլ կարելի է սահմանափակվել պարզապես հասարակ մեղմացուցիչ հանգամանքների առկայությամբ, օրինակ՝ դատապարտյալի դրական բնութագիրը կամ հանցանքն առաջին անգամ կատարելը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի ձևակերպումից հետևում է, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու միակ հիմքը դատարանի հետևությունն է դատապարտյալի ուղղվելու հնարավորության մասին: Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս դատարանը հաշվի է առնում հետևյալ հանգամանքները՝ անձին մեղսագրվող հանցանքի բնույթն ու վտանգավորությունը, պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները, հանցանք կատարածի անձը, պատճառված վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու պահանջի բացակայությունը կամ այն հատուցած կամ այլ կերպ հարթած լինելու հանգամանքը, եթե հանցագործությամբ վնաս է պատճառվել:

Հարկ է նկատել, որ նախկին ՀՀ քրեական օրենսգրքի կարգավորումներից երևում էր, որ դատարանը նման եզրահանգման գալու համար հաշվի էր առնում միայն հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները և պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող ու ծանրացնող հանգամանքները, այնինչ, արդեն նոր ՀՀ քրեական օրենսգրքով այդ հանգամանքները լրացվել են և ավելի կոնկրետացվել, ինչը հնարավորություն է տալիս դատարանին այդ ինստիտուտը կիրառել՝ հաշվի առնելով այդ բոլոր հանգամանքները, որը կրեթի այդ ինստիտուտի ավելի ճիշտ կիրառմանը և մեկնաբանմանը և կքչանան պրակտիկայում առաջացող խնդիրները:

Չնայած նախկին կարգավորումներին՝ դատարանը պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս, այնուամենայնիվ, հաշվի էր առնում ներկա

կարգավորումներում ներառված հանգամանքները: Օրինակ, նախկին կարգավորումներով դատարանի կողմից հաշվի առնվող հանգամանքների մեջ առկա չէր հանցագործության վտանգավորությունը, կամ պատճառված վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու պահանջի բացակայությունը կամ այն հատուցած կամ այլ կերպ հարթած լինելու հանգամանքը, եթե հանցագործությամբ վնաս է պատճառվել: Հանցագործության վտանգավորության հարցի կապակցությամբ իր մի շարք նախադեպային որոշումներում անդրադարձել է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը: Մասնավորապես ՀՀ դատական համակարգի բարձրագույն ատյանը բազմիցս փաստել է, որ թեև պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հետ կապված ՀՀ քրեական օրենսգրքին ինչպես հանցագործությունների, այնպես էլ անձանց շրջանակի որևէ սահմանափակում չի նախատեսում, այնուամենայնիվ դատարանի հետևությունները, ի թիվս այլ հանգամանքների (հանցավորի անձը բնութագրող տվյալներ, պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքներ), պետք է հիմնված լինեն նաև հանցագործության հանրային վտանգավորության աստիճանի և բնույթի ամբողջական գնահատման վրա¹⁵:

Վճռաբեկ դատարանը կարևորել է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս ուշադրության արժանի՝ հանցագործության վտանգավորության վրա ազդող այնպիսի գործոնների գնահատումը, ինչպիսիք են՝

- ա) կատարված հանցագործության նպատակն ու շարժառիթը,
- բ) քրեական օրենսդրությամբ պահպանվող հասարակական հարաբերության՝ հանցանքի կատարման պահին ունեցած սոցիալական նշանակությունը,
- գ) կատարված հանցագործությամբ պատճառված վնասի չափը,
- դ) հանցագործության կատարման եղանակը,
- ե) հանցավոր մտադրության իրականացման աստիճանը,
- զ) հանցակցության դեպքում՝ հանցավորի կատարած արարքը և հանցագործությանը նրա մասնակցության աստիճանը:

Քրեական օրենքով արգելված գործունեությունը մարդկային վարքագծի բազմաբնույթ տեսակներից մեկն է, և ճիշտ չի լինի պնդել, թե այն պայմանավորված է միայն արտաքին սոցիալական գործոններով: Յուրաքանչյուր հանցագործություն ունի իրեն բնորոշ առանձնահատկությունները, որոնք ներառում են նաև հանցանք կատարած անձին բնութագրող տվյալները: Այդ իսկ պատճառով կատարված հանցավոր գործունեությունը բնութագրելու, դրա էությունը բացահայտելու համար անհրաժեշտ է բազմակողմանի վերլուծության են-

թարկել նաև հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները և, որ ավելի կարևոր է, ճիշտ գնահատական տալ դրանց: Դա հնարավորություն կտա դատարանին ճիշտ հետևության գալ առանց պատիժը փաստացի կրելու պատժի նպատակների հնարավոր իրականացման մասին: Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս կարող են հաշվի առնվել այնպիսի հատկանիշներ, ինչպիսիք են անձի սեռը, տարիքը, առողջական վիճակը, մտավոր զարգացման մակարդակը, բնավորությունը, հասարակության մեջ վարվելակերպը, վերաբերմունքը հասարակական շահերին և այլն¹⁸: Անձին բնութագրող տվյալները չեն կարող սպառնիչ լինել, և յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում կարող են հաշվի առնվել նաև այլ հատկանիշներ:

Այսպես՝ դատարանը պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու նպատակահարմարության հարցը լուծելիս հաշվի է առնում նաև հանցանք կատարած անձի բնութագրող հատկանիշները:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը չի տալիս «հանցանք կատարածի անձ» հասկացության բնորոշումը: Այս հարցի կապակցությամբ տեսության մեջ կան տարբեր մոտեցումներ, որոնք ընդհանրացնելով կարող ենք ասել, որ «հանցանք կատարածի անձ» հասկացությունն իրենից ներկայացնում է անձի կենսաբանական, ֆիզիկական, հոգեբանական և սոցիալ-քաղաքական հատկանիշների համակցություն¹⁹, որոնք բազմաբնույթ են և բազմաբովանդակ :

Անդրադառնալով վերոնշյալ հարցին՝ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է ձևավորել առ այն, որ «(...) «հանցավորի անձնավորություն» եզրույթն ի տարբերություն «հանցագործության սուբյեկտ» եզրույթի, ավելի ընդարձակ է և օժտված է սոցիալ-ժողովրդագրական, բարոյահոգեբանական և քրեաիրավական բնութագրերով(...)»²⁰:

Որպես հանցանք կատարածի անձը բնութագրող սոցիալ-ժողովրդագրական, բարոյահոգեբանական, քրեաբանական, քրեաիրավական և ֆիզիկական հատկություններ՝ հաշվի են առնվում հանցանք կատարած անձի ընտանեկան դրությունը, վարքագիծը աշխատանքում և կենցաղում, աշխատունակությունը,²¹ առողջական վիճակը, տարիքը, դատվածությունը²¹, նրա խնամքին այլ անձանց առկայությունը, սոցիալական միջավայրում նրա զբաղեցրած տեղի ու դիրքի, ունեցած բնութագրի և մի շարք այլ հանգամանքների վերաբերյալ փաստական տվյալները, ինչպես նաև այն հանգամանքը, թե նշանակված պատիժն ինչպիսի ազդեցություն կարող է ունենալ ամբաստանյալի ընտանիքի կյանքի պայմանների վրա²²:

ՀՀ քրեական օրենսգիրքը չի բացահայտում նաև պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս դատարանի կողմից հաշվի առնվող պատասխանատ-

վությունը և պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքների հասկացությունը: Ենթադրվում է, որ որպես այդպիսին կարող է լինել ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդվածներ 70-ով և 71-ով նախատեսված ցանկացած մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանք:

Անդրադառնալով պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքներին՝ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ դրանք, հանցակազմի սահմաններից դուրս գտնվելով, բնութագրում են ինչպես կատարված հանցագործությունը, այնպես էլ հանցավորի անձնավորությունը, հնարավորություն են տալիս պատկերացում կազմել հանցավորի անձնավորության և հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանի մասին՝ համապատասխանաբար բարձրացնելով կամ իջեցնելով այն: Դրանց գնահատմամբ է հնարավոր յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով անհատական մոտեցում ցուցաբերել՝ ինչպես պատժի տեսակը և չափը որոշելիս, այնպես էլ այն կրելու նպատակահարմարության հարցը լուծելիս²³: Հարկ է նշել, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու համար ամենևին պարտադիր չէ, որ գործում որևէ ծանրացնող հանգամանք չլինի, քանի որ դատարանը վերոնշյալ բոլոր հանգամանքները գնահատում է համակցության մեջ, և այս առումով մենք համաձայն չենք իրավաբանական գրականության մեջ առկա այն տեսակետի հետ, որ գործում գեթ մեկ ծանրացնող հանգամանքի առկայությունն արդեն իսկ բացառում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հնարավորությունը²⁴: Որևէ ծանրացնող հանգամանքի առկայությունն ինքնին չի կարող բացառել այս ինստիտուտի կիրառությունը, եթե դատարանը հանգում է հիմնավոր եզրակացության, որ հանցանք կատարած անձի ուղղումը հնարավոր է առանց նշանակված պատիժը կրելու²⁵:

Դատարանի կողմից հաշվի առնվող հաջորդ հանգամանքը անձին մեղսագրվող հանցանքի բնույթն ու վտանգավորությունն է:

Նախկին կարգավորումներով այս հանգամանքը նշված չէր որպես պարտադիր հանգամանք, չնայած, իրավակիրառ պրակտիկայում Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած նախադեպային որոշումների լույսի ներքո զարգանում էր այն ուղղությամբ, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու նպատակահարմարության հարցը որոշելիս դատարանները հաշվի են առնում նաև հանցագործության բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը, սակայն դա թողնել միայն դատարանի հայեցողությանը այդքան էլ ճիշտ չէր, և գտնում ենք, որ փոփոխություններով այդ հանգամանքին օրենսդրական ձևակերպում տալը ճիշտ մոտեցում էր:

Դատարանի կողմից պարտադիր հաշվի առն-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

վող վերջին հանգամանքը պատճառված վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու պահանջի բացակայությունը կամ այն հատուցած կամ հարթած լինելն է, որը նախկին կարգավորմամբ նույնպես չկար պարտադիրների մեջ: Կարծում ենք, որ նպատակահարմար չէ վերջինս ամրագրել որպես հաշվի առնվող առանձին հանգամանք, քանի որ այդ հարցը պետք է դիտարկել պատժի նպատակների համատեքստում, մասնավորապես սոցիալական արդարության նպատակը քննարկելիս, ինչպես նաև հանցագործության բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը որոշելիս:

Անդրադառնալով պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու պայմաններին՝ նշենք, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի վերլուծությունից երևում է, որ օրենսդիրը քննարկվող ինստիտուտի կիրառման պայման է համարում կարճաժամկետ ազատազրկման, կարգապահական գումարտակում պահելու կամ ազատազրկման ձևով պատիժ նշանակված լինելու հանգամանքները: Օրենսդիրը պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը թույլատրում է միայն անձի ազատությունը սահմանափակող պատիժների դեպքում:

Գործող իրավակարգավորման պարագայում այս ինստիտուտի կիրառման որևէ սահմանափակում նախատեսված չէ, և պատիժը պայմանականորեն կարող է կիրառվել ինչպես ոչ մեծ ծանրության, այնպես էլ միջին ծանրության, ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար դատապարտված անձանց պատժից ազատելու համար: Նման մոտեցումն արդարացված չէ, քանի որ այս դեպքում մեծ է հավանականությունը, որ դատական հայեցողության ոչ ճիշտ կամ հանցավոր օգտագործման պարագայում կարող են թույլ տրվել տարբեր տեսակի կամայականություններ, կայացվել անհիմն ու անարդար դատավճիռներ: Ուստի կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է նախատեսել որոշակի սահմանափակումներ և արգելքներ:

Վերոնշյալ խնդրի հետ կապված արտասահմանյան երկրների փորձը ցույց է տալիս, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու դեպքում առկա են որոշակի սահմանափակումներ ինչպես հանցագործության ծանրության աստիճանով և պատժաչափով պայմանավորված, այնպես էլ որոշակի կատեգորիայի անձանց մասով:

Այսպես՝ հանցագործության ծանրության աստիճանով սահմանափակումներ են նախատեսված մի շարք երկրներում, օրինակ՝ Կանադայի քրեական օրենսդրության համաձայն՝ պատիժը պայմանականորեն կարելի է չկիրառել միայն ոչ մեծ ծանրության հանցագործությունների կատարման դեպքում (մինչև 2 տարի ժամկետով ազատազրկում նախատեսող հանցագործություններ): Ֆինլանդիայի, Շվեդիայի և Ֆրանսիայի քրեական օրենսգրքերը այս ինստիտուտի կիրառությունը հնարավոր

են համարում համապատասխանաբար երկու, երեք և հինգ տարի ժամկետով ազատազրկման ձևով պատիժ նախատեսող հանցագործությունների դեպքում: Իսկ Տաջիկստանում, Դրոգստանում, Վրաստանում պատիժը պայմանականորեն չի կարող կիրառվել ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործությունների, իսկ Բելառուսում՝ միայն առանձնապես ծանր հանցագործությունների դեպքում²⁶:

Անձի նկատմամբ նշանակված պատժաչափով պայմանավորված նույնպես արտասահմանյան պետությունների օրենսդրական կարգավորումը տարբերվում է: Այսպես՝ ըստ Չինաստանի և Բուլղարիայի քրեական օրենսդրությունների՝ պատիժը պայմանականորեն կարող է չկիրառվել, եթե նշանակված պատիժը չի գերազանցում երեք տարի ժամկետով ազատազրկումը: Ճապոնիայում այն կարող է կիրառվել մինչև երեք, Շվեյցարիայում և Իսպանիայում՝ մինչև երկու, իսկ Գերմանիայում՝ մինչև մեկ տարի ժամկետով ազատազրկման ձևով պատիժ նշանակելու դեպքում²⁷:

Բելառուսի և Դրոգստանի քրեական օրենսդրությունների համաձայն այս ինստիտուտի կիրառությունը հնարավոր է հինգ տարին չգերազանցող, իսկ Ռուսաստանի քրեական օրենսդրության համաձայն մինչև ութ տարի ժամկետով ազատազրկման ձևով պատիժ նշանակելու դեպքում²⁸:

Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է սահմանափակում նախատեսել նաև որոշակի անձանց կատեգորիայի մասով, ինչն առկա է նաև մի շարք երկրներում:

Այսպես՝ օրինակ, Իսպանիայի և Չինաստանի քրեական օրենսգրքերն ուղղակիորեն նախատեսում են, որ պատիժը պայմանականորեն չի կարող կիրառվել այն անձանց նկատմամբ, ովքեր ունեն ռեցիդիվ, իսկ Իտալիայի քրեական օրենսդրությունն արգելում է հիշյալ ինստիտուտի կիրառումը դատվածություն ունեցող անձանց նկատմամբ: Ֆրանսիայում էլ պատժի կատարման սովորական հետաձգումը թույլատրվում է կիրառել միայն այն անձանց նկատմամբ, ովքեր վերջին հինգ տարիների ընթացքում²⁹ դատապարտված չեն եղել ազատազրկման:

Այս առումով հարկ ենք համարում նշել, որ ռեցիդիվ ունեցող անձանց նկատմամբ աննպատակահարմար է կիրառել այս ինստիտուտը, քանի որ դա խոսում է անձի հանցավոր գործունեության շարունակականության, նրա և իր կատարած արարքի առավել բարձր հանրային վտանգավորության մասին: Բացի այդ, եթե նախկինում դիտավորյալ հանցանք (հանցանքներ) կատարած անձը կրկին կատարել է նոր դիտավորյալ հանցանք, դա հանգեցնում է ողջամիտ ենթադրության առ այն, որ նախորդ հանցանքի համար նշանակված պատժի պայմաններում չի ապահովվել պատժի նպատակ-

www.artadaradutyjournal.com

ների իրականացումը: Ուստի, եթե պատիժը փաստացի կրելու արդյունքում չի ապահովվել պատժի նպատակների իրագործումը, ապա, կարծում ենք, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու դեպքում, առավել ևս, այդ նպատակների իրագործումն անհնար է:

Ելնելով վերոգրյալից՝ առաջարկում ենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածում նախատեսել հետևյալ դրույթը.

«Պատիժը պայմանականորեն չի կարող կիրառվել այն անձանց նկատմամբ, ովքեր ունեն ռեցիդիվ»:

Եզրակացություն

Ամփոփելով պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի տեսական և գործնական հիմնախնդիրների վերաբերյալ հիմնական դրույթների վերլուծությունները՝ կարող ենք կատարել հետևյալ եզրահանգումները.

1. Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտն իր հատկանիշներով, իրավական բնույթով պատժի կրումից ազատելու տարատեսակ է և փաստացի հանդես է գալիս որպես քրեական պատասխանատվության իրացման առանձնահատուկ ձև: Ընդ որում, պատժից ազատելը տվյալ դեպքում դրսևորվում է պատժի կրումից որոշակի պայմանով ազատվելու ձևով:

2. Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու նպատակահարմարության հարցը պետք է քննարկել և հիմնավորել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 55-րդ հոդվածի 2-րդ մասով ամրագրված պատժի բոլոր նպատակների իրացումն ապահովելու տեսանկյունից, դրանց համատեքստում: Գործող կարգավորումներով, կարելի է փաստել, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտն ապահովում է պատժի բոլոր նպատակների իրականացումը: Դրա ճիշտ կիրառումը թույլ է տալիս իրագործել ոչ

միայն հանցանք կատարած անձի վերասոցիալականացում, այլև սոցիալական արդարության վերականգնման և հանցագործությունների հատուկ և ընդհանուր կանխման նպատակները: Այս ինստիտուտի արդյունավետությունը կախված է ինչպես օրենսդրական կարգավորումից, այնպես էլ պրակտիկայից:

3. Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հիմքը դատարանի հետևությունն է դատապարտյալի՝ առանց պատիժը փաստացի կրելու ուղղվելու հնարավորության մասին: Նման եզրահանգումը պետք է հիմնված լինի հանցավորի անձը բնութագրող տվյալների, պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքների, անձին մեղսագրվող հանցագործության բնույթի ու վտանգավորության, պատճառված վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու պահանջի բացակայությունը կամ այն հատուցած կամ հարթած լինելու հանգամանքի գնահատման վրա: Կարծում ենք, որ նպատակահարմար չէ վերջինս ամրագրել որպես հաշվի առնվող առանձին հանգամանք, քանի որ այդ հարցը պետք է դիտարկել պատժի նպատակների համատեքստում, մասնավորապես՝ սոցիալական արդարության նպատակը քննարկելիս, ինչպես նաև հանցագործության բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը որոշելիս:

4. Արտասահմանյան երկրների օրինակով առաջարկում ենք պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու հնարավորությունն օրենսդրորեն սահմանափակել դատապարտյալի նկատմամբ նշանակված պատժի չափով և որոշակի կատեգորիայի անձանց մասով, և քրեական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածում նախատեսել հետևյալ դրույթը. «Պատիժը պայմանականորեն չի կարող կիրառվել այն անձանց նկատմամբ, ովքեր ունեն ռեցիդիվ»:

www.aradaradutyjournal.com

¹ Տե՛ս, ՀՀ քրեական օրենսգրքը: Ընդունվել է՝ 05.05.2021թ., Ուժի մեջ է մտել՝ 01.07.2022թ., ՀՕ-199-Ն:

² Տե՛ս, ՀՀ քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս, Երևան, 2012, էջ 380:

³ Տե՛ս, Եղիգարյան Լ., Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի հասկացությունը, էությունը և տեղը ՀՀ քրեական օրենսգրքում, «ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու», Երևան, 2018, էջ 263-264:

⁴ Տե՛ս, Սամվել Հովսեփյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2017 թվականի ապրիլի 14-ի թիվ ԼԴ/0193/01/10 որոշումը:

⁵ Տե՛ս, Խաչիկյան Հ. Մ., Պատժի ենթարկված անձի վերասոցիալականացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, «Մարդու առանձին սոցիալական իրավունքների պաշտպանության երաշխիքները Հայաստանի Հանրապետության 2015թ. փոփոխություններով Սահմանադրության համատեքստում ժողովածու», Երևան, 2016, էջ 69:

⁶ Տե՛ս, Խաչիկյան Հ. Մ., Պատժի ենթարկված անձի վերասոցիալականացման հիմնախնդիրները Հայաստանի

Հանրապետությունում, «Մարդու առանձին սոցիալական իրավունքների պաշտպանության երաշխիքները Հայաստանի Հանրապետության 2015թ. փոփոխություններով Սահմանադրության համատեքստում ժողովածու», Երևան, 2016, էջ 68-69:

⁷ Տե՛ս, Эрхигуева Т. И., Значение условного осуждения для достижения целей наказания // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки, № 5, Краснодар, 2016, էջ 138:-139

⁸ Տե՛ս, ՀՀ քրեական օրենսգիրք: Ընդունվել է՝ 18.04.2023թ., Ուժի կորցրել է՝ 01.07.2022թ., ՀՕ-199-Ն, ՀՀՊՏ 2003.05.02/25(260) Հոդ.407

⁹ Տե՛ս, Մարտիրոսյան Պ. Վ., Քրեական պատժի նպատակների իրագործման հիմնախնդիրները (իրավահամեմատական վերլուծություն), ատեն. ... իրավ. գիտ. թեկն., Երևան, 2017, էջ 102:

¹⁰ Տե՛ս, Беляев Н. А., Избранные труды. СПб., Санкт-Петербург, 2003, էջ 188:

¹¹ Տե՛ս, Агзамов И. М., նշվ. աշխ., էջ 184:

¹² Տե՛ս, Тарасов А. Н., Условное осуждение по законодательству России, Санкт-Петербург, 2004, էջ 74:

¹³ Տե՛ս, Степашин В. М., Основание применения условного осуждения // Вестник ОмГУ, Серия «Право», №1, Омск, 2013, էջ 180:

¹⁴ Տե՛ս, Степашин В. М., նշվ. աշխ., էջ 180-181:

¹⁵ Տե՛ս, Օհանյան Լ. Պ., Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը ըստ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի, առկա վիճակը, հիմնախնդիրները, կատարելագործման ուղիները, ատեն. ... իրավ. գիտ. թեկն., Երևան, 2014, էջ 75:

¹⁶ Տե՛ս, Գարուշ Մարգարյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 17-ի թիվ ԵՇԳ/0029/01/08 որոշումը:

¹⁷ Տե՛ս, Վանյա Բեգյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2013 թվականի հոկտեմբերի 18-ի թիվ ՏԳ/0018/01/13 որոշումը:

¹⁸ Տե՛ս, Гладких В. И., Дьяконова С. В., նշվ. աշխ., էջ 111:

¹⁹ Տե՛ս, Комиссаров В. С., Павлухин А. Н., Уголовное право. Общая часть, Санкт-Петербург, 2003, էջ 74:

²⁰ Տե՛ս, Սերոբ Սարգսյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ՍԳ/0109/01/12 որոշումը:

²¹ Տե՛ս, Հազարապետ Հարությունյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի մարտի 30-ի թիվ ՎԲ-50/07 որոշումը:

²² Տե՛ս, Սեյրան Աղախանյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ԱՎԳ/0082/01/12 որոշումը:

²³ Տե՛ս, Թամարա Տեր-Գրիգորյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի հոկտեմբերի 26-ի թիվ ՎԲ-192/07 որոշումը:

²⁴ Տե՛ս, Бажанов М. И., Сташис В. В., Таций В. Я., Уголовное право Украины. Общая часть, Харьков, 1998, էջ 288

²⁵ Տե՛ս, Սերյոժա Դավթյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի նոյեմբերի 5-ի թիվ ԵԷԳ/0032/01/10 որոշումը:

²⁶ Մեջբերված պետությունների քրեական օրենսդրությունները տե՛ս <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> կայքէջում:

²⁷ Տե՛ս, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/5375/108071/F-78796243/CHN5375%20Eng3.pdf>, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁸ Մեջբերված պետությունների քրեական օրենսդրությունները տե՛ս

<http://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes> կայքէջում

²⁹ Տե՛ս, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/5375/108071/F-78796243/CHN5375%20Eng3.pdf>, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>:

Օգտագործված իրավական ակտերի, գրականության և պրակտիկայի նյութերի ցանկ

1. ՀՀ քրեական օրենսգիրք: Ընդունվել է՝ 05.05.2021թ., Ուժի մեջ է մտել՝ 01.07.2022թ., ՀՕ-199-Ն:

2. ՀՀ քրեական օրենսգիրք: Ընդունվել է՝ 18.04.2003թ., Ուժի կորցրել է՝ 01.07.2022թ., ՀՕ-199-Ն, ՀՀՊՏ 2003.05.02/25(260) Հոդ.407

3. Բելառուսի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք: Ընդունվել է 29.12.1960թ., Ուժի մեջ է մտել 01.04.1961թ. https://counterterrorlaw.info/assets/downloads/Belarus_Criminal_Code_%281994%29_%28English_translati on%29.pdf (վերջին մուտք՝ 05.08.2025թ.):

4. Վրաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք: Ընդունվել է 22.07.1999թ. <https://rm.coe.int/georgia-criminal-code-of-georgia-section-one-criminal-law-/1680ad3ca7> (վերջին մուտք՝ 05.08.2025թ.):

5. Տաջիկստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք: https://bwcimplementation.org/sites/default/files/resource/TJ_Criminal%20Code%20of%20Rep%20of%20Tajikistan_EN.pdf (վերջին մուտք՝ 05.08.2025թ.):

6. Բուլղարիայի Հանրապետության, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության, Իսպանիայի Թագավորության, Շվեդիայի Թագավորության, Շվեյցարիայի Համադաշնության, Ֆինլանդիայի Հանրապետության և Ֆրանսիայի Հանրապետության քրեական օրենսգրքեր՝ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (վերջին

մուտք՝ 05.08.2025թ.):

7. Ճապոնիայի քրեական օրենսգիրք՝ <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf> (վերջին մուտք՝ 05.08.2025թ.):
8. Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության քրեական օրենսգիրք՝ <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELEC-TRONIC/5375/108071/F78796243/CHN5375%20Eng3.pdf> (վերջին մուտք՝ 05.08.2025թ.):
9. Ռուսաստանի Գաշնության քրեական օրենսգիրք՝ http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (վերջին մուտք՝ 05.08.2025թ.):
10. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս (խմբ.՝ Գ. Ս. Գևորգյանի), Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2012, 544 էջ:
11. Եղիգարյան Լ., Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտի հասկացությունը, էությունը և տեղը ՀՀ քրեական օրենսգրքում, «ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու», Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2018, 1 (1), էջեր 261-274:
12. Խաչիկյան Հ. Ս., Պատժի ենթարկված անձի վերասոցիալականացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, «Մարդու առանձին սոցիալական իրավունքների պաշտպանության երաշխիքները Հայաստանի Հանրապետության 2015թ. փոփոխություններով Սահմանադրության համատեքստում ժողովածու», Երևան, «Իրավունք», 2016, էջեր 68-69:
13. Մարտիրոսյան Պ. Վ., Քրեական պատժի նպատակների իրագործման հիմնախնդիրները (իրավահամեմատական վերլուծություն), ատեն. ... իրավ. գիտ. թեկն., Երևան, 2017, 182 էջ:
14. Օհանյան Լ. Պ., Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը ըստ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի, առկա վիճակը, հիմնախնդիրները, կատարելագործման ուղիները, ատեն. ... իրավ. գիտ. թեկն., Երևան, 2014, 117 էջ:
15. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵՇԳ/0029/01/08 որոշում:
16. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԼԳ/0193/01/10 որոշում:
17. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՏԳ/0018/01/13 որոշում:
18. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՍԳ/0109/01/12 որոշում:
19. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԲ-50/07 որոշում:
20. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԱՎԳ/0082/01/12 որոշում:
21. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԲ-192/07 որոշում:
22. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԷԳ/0032/01/10 որոշում:
23. Агзамов И. М., Условное неприменение уголовного наказания как комплексный правовой институт: дис. ... доктора юрид. наук, Москва, 2013, 544 էջ:
24. Беляев Н. А., Избранные труды. СПб., Санкт-Петербург, 2003, Изд во «Юридический центр Пресс», 589 էջ:
25. Бажанов М. И., Сташис В. В., Таций В. Я., Уголовное право Украины. Общая часть, Харьков, Изд во «Право», 1998, 400 էջ:
26. Гладких В. И., Дьяконова С. В., Условное осуждение, правовая природа и проблемы применения, Москва, Изд-во «Международный юридический институт», 2009, 197 էջ:
27. Комиссаров В. С., Павлухин А. Н., Уголовное право. Общая часть, Санкт-Петербург, Изд во «Питер», 2003, 240 էջ:
28. Степашин, В. М., Основание применения условного осуждения // Вестник ОмГУ., Серия «Право», Омск, Изд-во ФГБОУ ВО «ОмГУ им. Ф. М. Достоевского», 2013, №1 (34), էջեր 180-181:
29. Тарасов А. Н., Условное осуждение по законодательству России, Санкт-Петербург, Изд во «Юридический центр Пресс», 2004, 190 էջ:
30. Эрхитуева Т. И., Значение условного осуждения для достижения целей наказания // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки, Краснодар, Изд во «Наука и образование», 2016, № 5, էջեր 137-139:

References

1. HH qreakan o'rensgirq [Criminal Code of the Republic of Armenia]. adopted on 05.05.2021, entered into force on 01.07.2022, HO-199-N. (In Armenian) <https://www.arlis.am/hy/acts/215474/latest>
2. HH qreakan o'rensgirq [Criminal Code of the Republic of Armenia]. adopted on 18.04.2003, repealed on 01.07.2022, HO-199-N, HHPT 2003.05.02/25(260) Hod.407. (In Armenian) <https://www.arlis.am/hy/acts/69646>
3. Belarusi Hanrapetutyán qreakan o'rensgirq [Criminal Code of the Republic of Belarus]. adopted on 29.12.1960, entered into force on 01.04.1961. (In Armenian) https://counterterrorlaw.info/assets/downloads/Belarus_Criminal_Code_%281994%29_%28English_translation%29.pdf (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
4. Vrastani Hanrapetutyán qreakan o'rensgirq [Criminal Code of Georgia]. adopted on 22.07.1999. <https://rm.coe.int/georgia-criminal-code-of-georgia-section-one-criminal-law-/1680ad3ca7> (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
5. Tajikstani Hanrapetutyán qreakan o'rensgirq [Criminal Code of the Republic of Tajikistan]. https://bwcimplementation.org/sites/default/files/resource/TJ_Criminal%20Code%20of%20Rep%20of%20Tajikistan_EN.pdf (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
6. Bulgariái, Germaniayi, Ispaniayi, Shvediyayi, Shveysariayi, Finlandiayi ev Fransiayi Hanrapetutyán qreakan o'rens-

- girk'er [Criminal Codes of Bulgaria, Germany, Spain, Sweden, Switzerland, Finland and France]. <http://www.legislation-line.org/documents/section/criminal-codes> (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
7. Japoniai qreakan o'rensgirq [Criminal Code of Japan]. <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf> (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
8. Chinastani Zhoghovrdakan Hanrapetutyany qreakan o'rensgirq [Criminal Code of the People's Republic of China]. <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/5375/108071/F78796243/CHN5375%20Eng3.pdf> (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
9. Rusastani Dashnutyan qreakan o'rensgirq [Criminal Code of the Russian Federation]. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (last accessed 05.08.2025). (In Armenian)
10. Hayastani Hanrapetutyany qreakan iravunk: yndhanur mas (khmb.: G. S. Ghazinyani) [Criminal Law of the Republic of Armenia: General Part (ed. G. S. Ghazinyan)], Yerevan, YPH hrat., 2012, 544 ej. (In Armenian)
11. Yedigaryan L., Patizhy paymanakanoren ch'kirarvelu instituti haskatsutyuny, eutyuny yev teghy HH qreakan o'rensgirkum, "YPH iravagitutyany fakulteti aspirantneri yev haytsordneri nshatshurjani nyuteri zhoghovatsu", Yerevan, YPH hrat., 2018, 1 (1), ej. 261-274. (In Armenian)
12. Khachikyan H. M., Patzhi yentarkvac andzi verasotsialakanacman himnakhndirnery Hayastani Hanrapetutyunum, "Mardu arandzin sosialakan iravunkneri pashpanutyany erashkikhner@ HH 2015t. poxpokhutyunnerov Sahanadryan hamateqstum zhoghovatsu", Yerevan, "Iravunk", 2016, ej. 68-69. (In Armenian)
13. Martirosyan P. V., Qreakan patzhi nptakneri irakanacman himnakhndirnery (iravahamarotakakan verlyutsutyun) aten. ... irav. git. teqn., Yerevan, 2017, 182 ej. (In Armenian)
14. Ohanyan L. P., Patizhy paymanakanoren ch'kirarvel@ st Hayastani Hanrapetutyany qreakan o'rensgirk'i, arka vijaky, himnakhndirnery, katarelakargman ughinery, aten. ... irav. git. teqn., Yerevan, 2014, 117 ej. (In Armenian)
15. HH Vjrabeq datarani tiv EShD/0029/01/08 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. EShD/0029/01/08]. (In Armenian)
16. HH Vjrabeq datarani tiv LD/0193/01/10 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. LD/0193/01/10]. (In Armenian)
17. HH Vjrabeq datarani tiv TD/0018/01/13 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. TD/0018/01/13]. (In Armenian)
18. HH Vjrabeq datarani tiv SD/0109/01/12 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. SD/0109/01/12]. (In Armenian)
19. HH Vjrabeq datarani tiv VB-50/07 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. VB-50/07]. (In Armenian)
20. HH Vjrabeq datarani tiv AVD/0082/01/12 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. AVD/0082/01/12]. (In Armenian)
21. HH Vjrabeq datarani tiv VB-192/07 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. VB-192/07]. (In Armenian)
22. HH Vjrabeq datarani tiv YED/0032/01/10 voroshum [Decision of the Court of Cassation of the Republic of Armenia No. YED/0032/01/10]. (In Armenian)
23. Agzamov I. M., Uslovnnoe neprimenenie ugolovnogo nakazaniya kak kompleksny pravovoy institut: dis. ... doktora yurid. nauk, Moskva, 2013, 544 ej. (In Russian)
24. Belyaev N. A., Izbrannye trudy, SPB., Sankt-Peterburg, 2003, Izd-vo "Yuridicheskiy tsentr Press", 589 ej. (In Russian)
25. Bazhanov M. I., Stashis V. V., Tatsiy V. Ya., Ugolovnoe pravo Ukrainy. Obshchaya chast', Kharkov, Izd-vo "Pravo", 1998, 400 ej. (In Russian)
26. Gladkikh V. I., D'yakonova S. V., Uslovnnoe osuzhdenie, pravovaya priroda i problemy primeneniya, Moskva, Izd-vo "Mezhdunarodny yuridicheskiy institut", 2009, 197 ej. (In Russian)
27. Komissarov V. S., Pavlukhin A. N., Ugolovnoe pravo. Obshchaya chast' [Criminal Law. General Part], Sankt-Peterburg, Izd-vo "Piter", 2003, 240 ej. (In Russian)
28. Stepashin V. M., Osnovanie primeneniya uslovnogo osuzhdeniya // Vestnik OmGU, Seriya "Pravo", Omsk, Izd-vo FGBOU VO "OmGU im. F. M. Dostoevskogo", 2013, No.1 (34), ej. 180-181. (In Russian)
29. Tarasov A. N., Uslovnnoe osuzhdenie po zakonodatelstvu Rossii, Sankt-Peterburg, Izd-vo "Yuridicheskiy tsentr Press", 2004, 190 ej. (In Russian)
30. Erkhituева T. I., Znacheniye uslovnogo osuzhdeniya dlya dostizheniya tseley nakazaniya// Gumanitarnye, sotsialno-ekonomicheskie i obshchestvennye nauki, Krasnodar, Izd-vo "Nauka i obrazovanie", 2016, No.5, ej. 137-139. (In Russian)

Արամ Տաակյան

Помощник заместителя министра юстиции Республики Армения

РЕЗЮМЕ

Некоторые проблемы института условного неприменения наказания

В статье анализируются особенности применения института условного неприменения наказания. Цель исследования заключается в комплексном рассмотрении теоретических и практических проблем данного института в Республике Армения. В работе подробно исследуются отдельные компоненты указанного института, в частности его правовая природа, значение в контексте целей наказания, а также основания и условия его неприменения. В качестве методологической основы исследования использованы положения действующего и ранее действовавшего Уголовного кодекса Республики Армения, решения Кассационного суда Республики Армения, а также международный опыт. Результаты анализа позволяют выявить существующие проблемы и направления совершенствования правового регулирования института условного неприменения наказания.

Ключевые слова: *наказание, условное неприменение наказания, суд, приговор, лицо, совершившее преступление.*

Aram Sahakyan

Ministry of Justice of the Republic of Armenia,
Assistant to the Deputy Minister

SUMMARY

Some issues of conditional punishment

The article examines certain aspects of the application of the institution of conditional non-imposition of punishment. It provides a comprehensive analysis of the theoretical and practical issues related to this institution in the Republic of Armenia. Particular attention is given to its individual components, including its legal nature, its significance in the context of the purposes of punishment, and the grounds and conditions for its non-application. The analysis is based on the provisions of both the current and the former Criminal Codes of the Republic of Armenia, as well as on the decisions of the Court of Cassation of the Republic of Armenia and relevant international experience.

Key words: *punishment, conditional non-application of punishment, court, verdict, offender.*